

СТРУКТУРА СІМ'Ї ТА СЕРЕДНЯ РІЗНИЦЯ У ВІЦІ МІЖ ПОДРУЖЖЯМ ЯСІНЯНСЬКИХ ГУЦУЛІВ В 20 – 40-ВІ РОКИ ХХ СТ.

Рекрутяк Михайло Ярославович

аспірант кафедри археології, етнології та культурології,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
старший науковий співробітник відділу експозиції та науково-дослідної роботи,
Комунальний заклад «Закарпатський музей народної архітектури та побуту»
Закарпатської обласної ради, Ужгород
E-mail: mykhailo.rekrutyak@uzhnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6698-0895>

У даній публікації, спираючись на наявні архівні джерела та наукову літературу, проводиться огляд структури сім'ї між подружжям ясінянських гуцулів в 20 – 40-ві роки минулого століття. Автор розглядає кількісні показники сімей з дітьми та без них, визначає частку повних, неповних родин та одинаків, окреслює число сімей за поколіннями. Вводячи в науковий обіг новий фактаж, дослідник аналізує також власні польові матеріали, зібрані в 2015 році. Робиться їх порівняння з наявними архівними документами. Поряд з цим проводиться порівняння структури сім'ї та складових її елементів за даними попереднього історичного проміжку (кінець ХІХ – перших двох десятиліть ХХ ст.) та 1970 – 1980-роки з метою простежити вплив двох світових воєн на об'єкт вивчення. Автор, базуючись насамперед на наявних даних з Державного архіву Закарпатської області та співставляючи їх із власними польовими етнографічними матеріалами, за допомогою методу математичного аналізу проводить дослідження коливання середньої різниці у віці між чоловіком та дружиною в 20 – 40-ві роки. Поряд з цим середня різниця у віці між подружніми парами простежується за книгами погосподарського обліку села Стебний за початок 1970-х років, в записях яких є необхідні дані про досліджуваний період. Для порівняння в хронологічному контексті беруться показники середньої різниці у віці по селі Ясіня за перші два десятиліття минулого століття. В результаті детального аналізу наративів автор доходить висновку, що структура сім'ї ясінянських гуцулів в чехословацький та угорський період зазнала значних змін, відбувся перелом у загальному поширенні великих сімей, намітились тенденції до формування малих родин, що складалась з шлюбної пари та 3–5 дітей. Поряд з цим Перша світова війна загальмувала тенденцію до спаду середньої різниці у віці на майже два десятиліття, тоді як Друга – тільки на одне. Засалом вивчення структури сім'ї та шлюбних відносин ясінянських гуцулів потребує більшого розширення джерельної бази, насамперед подальшого вивчення нових архівних матеріалів, введення їх в науковий обіг.

Ключові слова: структура сім'ї, дітність, середня різниця у віці між чоловіком та дружиною, сімейний побут, шлюбні відносини, ясінянські гуцули.

Постановка проблеми. Міжвоєнний період в історії Закарпаття характеризується відносною стабільністю та відновленням втраченого за роки Першої світової війни. Схожі тенденції спостерігались і в сімейному побуті, що зумовило уповільнення процесу розпаду великих сімей та збереженням пережитків родового ладу. Проте значні втрати в ході війни все ж відбилися на структурі сім'ї та шлюбних відносинах, що зумовлює необхідність визначення масштабів її впливу. При цьому події початку 40-х років ХХ ст. створили більше умов для змін в сімейному побуті, таким чином давши дослідникам можливість провести досить великий порівняльний зріз за наслідками глобальних потрясіння на життя таких частин соціуму як сім'я. Вони ж стали маяками для визначення коливання середньої різниці у віці всередині шлюбних пар, що були створені в цей час.

Метою публікації є комплексний аналіз структури сім'ї ясінянських гуцулів 20 – 40-х років ХХ ст., характеристика родин за кількістю дітей та типами, що загальноприйняті в етнологічній науці; визначення середньої різниці у віці між чоловіком і дружиною в цей період та пояснення її змін, пов'язаних з зовнішніми факторами, насамперед двома

світовими війнами.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Основою нашої публікації є аналіз двох томів документів Державного архіву Закарпатської області з фонду Р-363. Ясінянський сільський народний комітет, села Ясіня, Рахівського округу за 1944 – 1946 рр., що зберігається в місті Ужгород [ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 1, на 215 арк; ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 2, на 103 арк]. Вибірка проводилась на основі так званих метричних довідок, складених органом місцевого самоврядування на прохання членів родин вояків Чехословацького корпусу для отримання матеріальної допомоги. Це спеціальний вид документів, які засвідчували кількість осіб, що проживали разом у сім'ї. Вони є цінним джерелом про її структуру та кількість дітей в них. Це найбільший пласт джерел подібного типу, створений наприкінці Другої світової війни та об'єднаних в один фонд. З інших документів ДАЗО в рамках дослідження також були використані матеріали фонду 220 Ясінянського районного нотарського управління [ДАЗО, ф. 220, оп. 1, спр. 157, на 9 арк].

Поряд з цим, нами з метою уточнення та порівняння використовували польові етнографічні

матеріали студентів історичного факультету Ужгородського університету, що зберігаються в Архіві лабораторії етнології, фольклористики та краєзнавства ім. М. П. Тиводара. Два зошити були опрацьовані за 1996 і 1998 роки [АЛЕФтК, ф. 9., оп. 13., о. з. 4., на 13 арк; АЛЕФтК, ф. 9., оп. 3., о. з. 2., на 65 арк]. Окрім них, дослідження базується також на власних записях, зібраних в 2015 році в населених пунктах ясінянського локального осередку [АЛЕФтК, 2015, на 13 арк; АЛЕФтК, ф. 9, оп. 13, о. з. 13, на 13 арк]. Для порівняння нами використані також власні матеріали за 2018 рік з сіл долини річки Біла Тиса – ареалу розселення богданських гуцулів [ФКЗ «ЗМНАіП» ЗОР ЛМ., 15756/1707, на 36 арк].

Розвиток сім'ї на Гуцульщині в ХХ столітті розглядав у своїй праці історик Р. Кайндль, який займався дослідженням Буковини [Кайндль, 2000, с. 33–44]. З п'яти томів В. Шухевича, присвяченого галицьким гуцулам, третій торкається досліджуваної нами тематики [Шухевич, 1999, с. 21–77]. Більш детально закарпатську частину субетносу вчені розглядали в 1987 році, коли було видано історико-етнографічне дослідження «Гуцульщина» [Гуцульщина, 1987, с. 216–224]. Проте окремих комплексних напрацювань в історичній науці по сімейному побуті гуцулів Рахівщини, зокрема структурі сім'ї та аспектах шлюбних відносин нами не зустрічалося. З останніх робіт ряд згадок є в наукових статтях М. Тиводара та в його монографії «Етнографія Закарпаття», перше видання якої побачило світ в 2010 році. Також проблеми сім'ї гуцулів Рахівщини розглядав В. Піпаш у книзі «Закарпатська Гуцульщина» [Піпаш, 2012, с. 30–36]. Певні напрацювання з даної проблематики були охарактеризовані в ряді наших статей, що вийшли друком у 2019 році [Рекрутяк, 2019а; Рекрутяк, 2019б].

Виклад основного матеріалу. Структура сім'ї як важливої складової суспільства протягом історичного періоду зазнавала змін, що були зумовлені рядом причин. В ХХ ст., поряд з процесами еміграції за океан та значним індустріальним підйомом, важливими подіями були дві світові війни, що стали своєрідними межами в історичному розвитку сім'ї. Нами буде розглянуто в комплексі період 20–40-х років, порівнюючи з наявними даними за інші десятиліттями.

Історично так склалось, що в нашому краї традиційною є тільки моногамна сім'я [Тиводар, 2010, с. 249]. За її формою поселення переважає віролокальний тип, тобто шлюбне поселення жінки в чоловіка, або в його родині. При цьому в першій половині ХХ ст. намітились тенденції зміни традицій, що пов'язано насамперед з майновим фактором. У селах Закарпатської Гуцульщини ці процеси були характерні в зв'язку з освоєнням земель довкола сіл та їх поступовому розростанню. Варто не забувати, що будь-який шлюб має на меті формування господарської бази для нащадків, таким чином давши продовження роду.

Дітність в сім'ях ясінянських гуцулів у 1920–1940-ві роки розглядаємо за кількістю нащадків, тобто умовно розділяємо на категорії по одній, двох дітях і так далі за зростаючим принципом. За матеріалами фонду СНК Ясіня, станом на

1945–1946 роки нами було зафіксовано 47 шлюбних пар з дітьми, 6 з яких було утворено ще до чехословацького часу, решта ж – в досліджуваній нами період. Спершу розглянемо їх. Сімей з однією дитиною було 11 або ж майже 27% від загальної кількості. Трохи більше, 13 пар, мали по двоє дітей. Це майже 32%. По 3 нащадки було в 7 сім'ях – 17%, по 4 – в 4 шлюбних пар, що майже 10%. По 2 родини розташувались у переліку категорій «по 5», «по 6», «по 7» дітей серед загалу розмістились по 2 сімей, кожна зайнявши трохи менше 5%. Отож, як бачимо, в 20–40-ві роки минулого століття, згідно підрахунків, зроблених за архівними матеріалами, відбувається поступовий спад народжуваності та процес формування малих сімей.

Для доповнення вище викладених фактів беремо дані по селу Ясіня, зібрані шляхом польових етнографічних розвідок в 2015 році [Зошит № 1; Зошит № 2]. Загалом виходить 15 родин з дітьми за ті ж два десятиліття. Сюди ж ми також віднесли і ті шлюбні пари, котрі сформувались в другій половині 1910-х років. Виходить, що менше 4 дітей мали тільки 6 сімей або трохи більше 41%, що майже в половину менше, ніж за архівними даними.

Проте польові матеріали відбивають тільки загальну картину за всі два десятки років, тоді як офіційні документи органів самоврядування дають точні дані станом на відповідний рік. Похибка у перших завжди є високою, звісно ж бувають і неточності, що є й мінусом цього виду джерела. У сусідньому осередку богданських гуцулів дані ще більше відрізняються. Це наводить на думку про те, що матеріали фонду СНК Ясіня можуть тільки бути доповнені польовими матеріалами, адже дані про 56 сімей надто малі при загальній кількості гуцулів в цьому осередку в 40-х роках минулого століття більш ніж 10 тисяч.

Беручи до уваги сукупні дані архіву та польові записи, при визначенні середнього показника, можемо стверджувати, що в 20–40-ві роки минулого століття для української громади села Ясіня були характерні наступні тенденції по кількості дітей в сім'ях: близько 20–25% мали тільки по 1 дитині; 30% – по 2; 10–12% – по 3; близько 8% – по 4; 5–7% – по 5; 10% – по 6, близько 15–20% мали – по 7 і більше.

Для порівняння наведемо дані за період кінця ХІХ – початку ХХ ст., коли в кожній родині ясінянських гуцулів в середньому було по 4–6 дітей, а в великих по 8–10 дітей [Зошит № 1, арк. 4–5]. В цей же час, для сімей сусідніх мешканців села Богдан характерні ті ж тенденції, що підтверджується польовими матеріалами, зібраними нами в 2018 році [ФКЗ «ЗМНАіП» ЗОР ЛМ., 15756/1707, арк. 1–27].

Відомий закарпатський етнограф М. П. Тиводар вивів загальні тенденції в сімейному побуті: наприкінці ХІХ – в першій половині ХХ ст. серед українців переважали великі сім'ї, або ж прості багатодітні по 8–12 дітей [Тиводар, 2010, с. 251], а з приходом радянської влади вони все ж зберігались, проте вже в меншій кількості. Теж ж саме було характерно і для ясінянських та богданських гуцулів, що підтверджується і архівними матеріалами, і польовими науковими розвідками 2015 та 2018 років.

Здійснюючи дане порівняння, не можна оминати й результати нашого дослідження сімейного побуту виноградівського локального осередку боржавських долин, проведеного на основі зібраних польових матеріалів в 2018 році. Тут нами було окреслено, що для цього ж періоду були характерні схожі тенденції [Рекрут'як, 2019b, с. 63].

Якщо в першій половині минулого століття бездітних шлюбних пар на теренах Закарпатської Гуцульщини дуже мало або взагалі відсутні, то у в 70–80-ті роки ХХ ст. в селі Стебний, що належить до Ясінянського осередку, їх частка виросла до рівня 15%. А у селах Луги і Говерла у 1986 році відсоток був ще вищим – 21. Це свідчить про остаточний розпад великих сімей і перехід до малих, адже в основному в цю вибірку входила одружена молодь, що жила окремо від батьків чи літні пари [Рекрут'як, 2020, с. 486]. Власне цей умовний перехід відбувається в середині ХХ ст., адже господарський розвиток регіону не міг повноцінно, як раніше, утримувати великі родини вже після Першої світової війни, а два десятиліття культурної та соціальної модернізації чудово це доводять. Натомість Друга світова стала кульмінацією у історичному існуванні великих родин. Величезні людські втрати, масова розруха та початок радянзації створили умови, коли основним завданням простих господарів було не формування умовного союзу сімей, об'єднаних кровним та родовим зв'язком, а пошук шляхів порятунку в даному часі. Саме тому відбувається розширення великих сімей.

Типи сімей. Великого впливу на структуру сім'ї гуцулів верхів'я річки Чорна Тиса мала Друга світова війна. Загалом Рахівщина втратила кілька сотень осіб. З мешканців Ясіня на сьогоднішній час названо 73 солдати [Фатула, 2018, с. 232–238], котрі не повернулись додому, з Квасів – 6 [Там само, с. 224]. Серед рішень реферату Міністерства соціальної опіки в місті Ужгороді про встановлення пілг сиротам і вдовам військовослужбовців, які загинули у цей період, ми віднайшли 4 сім'ї, котрі потребували матеріальної допомоги. З них в одному записі фіксувалась лише вдова, в інших трьох – вдови з дітьми [ДАЗО, ф. 220, оп. 1, спр. 157, арк. 4]. Лише в одному з них вдалось встановити, що різниця у віці між подружжям була 4 роки, проте дітей у них не було [Там само, арк. 9]. Вік солдатів на момент закінчення війни за нашими підрахунками мав становити близько 30–40 років. Щодо дітей, то їх було кілька, зважаючи на молодий вік сімей, адже в основному одружувались після 23–25. Польові матеріали підтверджують, що в цей період сім'ї в середньому складались з 5–7-ми осіб [АЛЕФтК, ф. 9., оп. 13, о. з. 4, арк. 1].

Не менший вплив на структуру сім'ї, порівнюючи з Першою, мала Друга світова війна. Протягом цих років було мобілізовано сотні жителів Ясінянської Гуцульщини в три різні збройні сили – угорську, радянську, чехословацьку. Частина з них загинула. Події початку десятиліття загалом збільшили кількість повних сиріт. У документах фонду СНК села Ясіня нами було виявлено два випадки, коли членами сім'ї були тільки діти, котрі проживали без батьків і часто головними були старші брати, котрі були вже повнолітніми [ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1., спр. 1., арк. 179;

209].

Після Другої світової війни також залишилась значна кількість однаків. У матеріалах фонду Р-363 з поміж трьох десятків вдівців станом на 1945–1946 рр. зустрічаємо тільки одного чоловіка, що втратив дружину, решту ж становили вдови з дітьми. Це свідчить про формування неповних сімей, котрі в зв'язку з бойовими діями втратили годувальників. Більш детально типи сімей нами охарактеризовані в таблиці 1.

Натомість зупинимось на кількості поколінь в сім'ях українців краю. До прикладу, в середньовічному Закарпатті поширеними були малі, тобто прості сім'ї, що складались з одного-двох поколінь. Зазвичай, це було або подружжя, або ж шлюбна пара з кількома дітьми. В ХІХ–ХХ ст. вже були поширеними розширені та великі нероздільні сім'ї, що нерідко були об'єднаннями кількох шлюбних пар із дітьми [Піпаш, 2012, с. 36]. Це зумовлено насамперед економічним становищем населення краю, відсутністю в гірських районах великих площ орних земель та територій, придатних під будівництво.

Співжиття між партнерами або початки громадянських шлюбів. Якщо в період до Першої світової війни і в 20–30-х роках розлучень майже не було, то в післявоєнний час їх частка зростає [Петрецькій, 1936, с. 75]. Проте не завжди такі випадки фіксували в документах, тому точну кількість визначити досить складно. Рідко коли доходило до документального підтвердження розпаду шлюбної пари, адже це засуджувалося релігійними інституціями. Натомість в цей ж період з прогресивних країн поступово проникають сучасні тенденції та погляди на шлюб як такий. З'являється таке явище як співжиття між партнерами, яке ми ототожнюємо з початками громадянських шлюбів.

Ще в австро-угорський час у разі смерті дружини чоловік в переважній більшості випадків одружувався вдруге. Нами, при опрацюванні книг реєстрації актів про шлюб, фіксувались випадки, коли нареченим було за 50 років і різниця у віці між ними була такою як середні показники. Укладання другого одруження було характерно для всіх етнічних груп українців Закарпаття в зв'язку з господарською необхідністю існування родини. Проте не відкидаємо й той факт, що в старшому віці, юридичного запису про шлюб між чоловіком і жінкою, що починали жити під одним дахом, могло не бути. Вважалося, що це жили «на віру» і тому такі родини теж можна вважати простою формою співжиття.

В матеріалах фонду СНК села Ясіня – Р-363, в 20–40-ві роки ХХ ст. можемо зустріти тільки 1 запис співжиття партнерів без весілля з 56 сімей, що вказує тільки на одиничні випадки [ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 1, арк. 101].

Середня вікова різниця між подружжям. Матеріали фонду СНК містять досить детальну інформацію для етнологів про вік шлюбних пар. З 30 проаналізованих нами позицій, вдалось визначити різницю у віці між чоловіком і дружиною, провівши необхідні математичні підрахунки. Загалом для даного періоду вона була на рівні 5,6 тобто десь загалом майже 6 років.

Проте все ж були приклади, коли вік подружжя коливався на 9 [ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 1, арк. 38; ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1., спр. 1, арк. 189; ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 2., арк. 31], 12 [ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 1, арк. 38] чи навіть 19 років [ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 1, арк. 137]. Фіксуємо також 3 факти з 56 сімей, коли жінки були старшими за своїх чоловіків, тоді як на рубежі століть такі випадки були поодинокими [ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1., спр. 1., арк. 68; ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1., спр. 2, арк. 19; ДАЗО, ф. Р-363, оп. 2., спр. 1., арк. 61]. Це свідчить про те, що Перша світова війна, бойові дії на теренах краю, численні мобілізації зумовлювали батьків в перші повоєнні роки більше шукати рівних по статусу і майновому становищу наречених, що могли бути й молодшими, ніж їх дочки.

За польовими матеріалами, зібраними нами в 2015 році вдалось встановити, що середня різниця у віці між подружжям становила 8,4 роки. Проте це дані за два десятки років, тоді якщо провести умовний поділ у досліджуваному нами періоді і виокремити тільки 1920-ті то фіксуємо показник у 7–11 років, що свідчить про значний вплив подій 1914 – 1918 років на шлюбні процеси, адже вже в 30-ті роки зустрічаємо вже знайомий за архівними даними показник в 5–7 років.

Вплив Першої світової війни на утворення нових сімей в селах гуцулів Рахівщини можна побачити на кількох прикладах. Різниця між молодятами становила 6,2 роки, тобто в середньому 6, проте зустрічались випадки, коли чоловік був старший за дружину на 8 [ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 1, арк. 14], 10 [ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 1, арк. 72], чи навіть 12 років [ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 1, арк. 59], і це вважалось за норму. Якщо ж взяти мирний період з 1900 по 1910-ий рік, який ми розглядали в рамках дослідження шлюбних відносин по книгах реєстрації актів про одруження, то можемо зробити висновок, що переважна більшість дівчат вступали в шлюб у віці 16–23 роки, тоді як чоловіки – після 25 [Рекуртук, 2019а, с. 271]. Це в цілому відповідає тенденціям, окресленим за матеріалами фонду СНК Ясіня. Згідно польових етнографічних записів студентки О. Дем'ян за 1998 рік, у селі Кваси на зламі XIX – XX століть середня різниця у віці була 6 років, що теж співпадає з іншими джерелами [АЛЕФтК, ф. 9, оп. 3, о. з. 2, арк. 1].

Якщо на початку століття в подружжі різниця між чоловіком та дружиною була на рівні 6–7 років, а в 20 – 40-ві – 5–6, то для визначення впливу Другої світової війни на структуру сім'ї та сімейний побут потрібно перенестись в 60 – 70-ті роки, коли були

наявні наслідки цих процесів. Не будемо проводити детальні паралелі по всіх книгах обліку господарств за рік, зупинимось натомість тільки на одній. Отож, за матеріалами погосподарської книги по селі Лазещина, що зберігається в поточному архіві Ясінянської селищної ради було встановлено, що в «епоху застою» середня показник різниці всередині шлюбної пари був на рівні 5 років, тоді як в перші повоєнні роки трохи піднявся, майже до 6–6,5. [Погосподарська книга № 1]. Саме тому можна зробити висновок, що війни, як історичний процес, в ході якого на певний час з сіл зникає чоловіча половина населення та втрачається кількість потенційних наречених через бойові втрати, є маятниками коливань різниці між чоловіком і дружиною у шлюбі.

Висновки. Отже, 20 – 40-ві роки ХХ ст. стали періодом зміни структури сім'ї ясінянських гуцулів, розпаду великих сімей та формування поступового переходу до створення малих. У мирний період традиційними стають двохпоколінні родини, що склались з шлюбної пари та їх нащадків. Вже у другій половині 40-х, у зв'язку з наслідками бойових дій, більше ніж зазвичай з'являється розширених сімей. Поряд з цим, в архівних матеріалах фіксуються випадки співжиття партнерів, тобто початки громадянських шлюбів. У досліджуваній нами період спостерігаємо ріст середньої різниці у віці на початку чехословацького часу, що було зумовлене Першою світовою війною, опісля звичний для мирних років спад, чому сприяли загальні тенденції до формування сімей. В угорський період, більше в першій половині 40-вих років, в зв'язку з мобілізацією до угорського війська, відбувається відновлення росту середньої різниці у віці між чоловіком та дружиною. Ці процеси закінчуються наприкінці десятиліття і вже в подальших 1950-х відбуваються зворотні рухи.

Разом з тим, потребують окремого дослідження ще цілий ряд питань які нами, з об'єктивних причин були розглянуті лише побіжно:

- встановлення максимальної кількості неповних сімей серед ясінянських гуцулів, що з'явилися після Першої та Другої світових воєн, що дасть змогу більш детально простежити вплив цих двох конфліктів на типологію сімей;

- проведення дослідження вікової динаміки одружень, середньої різниці у віці між подружжям, кількості утворених міжетнічних шлюбних пар по роках, окресливши шлюбні відносини гуцулів Ясіня в 20 – 40-вих роках за даними книг реєстрації актів цивільного стану.

Список використаних джерел

Архів лабораторії етнології, фольклористики та краєзнавства ім. М. П. Тиводара ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (АЛЕФтК), ф. 9, оп. 3, о. з. 2. Зошит з етнографічної практики Дем'ян Олесі, Ужгород, 1998, на 65 арк.

АЛЕФтК, Матеріали польових досліджень Рекуртук Михайла, зібрані у селах Чорна Тиса, Лазещина, селищі Ясіня Рахівського району Закарпатської області, зошит № 1 (25 березня–13 квітня 2015 р.), Ужгород, 2015, на 13 арк.

АЛЕФтК, ф. 9, оп. 13, о. з. 13. Матеріали польових досліджень Рекуртук Михайла, зібрані у селах Лазещина, Стебний, селищі Ясіня Рахівського району Закарпатської області, зошит № 1 (25 липня–28 серпня 2015 р.), Ужгород, 2015, на 13 арк.

АЛЕФтК, ф. 9., оп. 13., о. з. 4. Польові матеріали студента історичного факультету Баккая В. Е. Записано в с. Ясіня Рахівського району, 1996 рік. Зошит 1, на 16 арк.

Гуцульщина., 1987. Історико-етнографічне дослідження / П. Арсенич, М. Базак, З. Болтарович та ін., К. : Наукова думка, 470 с.

Державний архів Закарпатської області (ДАЗО), ф. 220., Ясінянське районне нотарське управління, с. Ясіня Рахівського округу, оп 1, спр. 157, Рішення реферату Міністерства соціальної опіки в місті Ужгороді про встановлення пільг сиротам і

вдовам військовослужбовців, які загинули у Першій світовій війні, на 9 арк.

ДАЗО, ф. Р-363, Ясінський сільський народний комітет, села Ясіня, Рахівського округу, оп. 1, спр. 2, Заяви, військові посвідчення, довідки сільського народного комітету та прохання сімей добровольців чехословацької армії про надання їм матеріальної допомоги, на 103 арк.

ДАЗО, ф. Р-363., Ясінський сільський народний комітет, села Ясіня, Рахівського округу, оп. 1, спр. 1, Заяви, військові посвідчення, довідки сільського народного комітету та прохання сімей добровольців чехословацької армії про надання їм матеріальної допомоги, на 215 арк.

Кайндль, Р., 2000. *Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази*, Чернівці : Молодий буковинець, 208 с.

Петрецькій, П., 1936. Популяція Подкарпатської Русі, *Подкарпатська Русь за роки 1919 – 1936*, Ужгород, с. 75–76.

Піпаш, В., 2012. *Закарпатська Гуцульщина: історико-етнографічний нарис*, Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 68 с.

Погосподарська книга № 1 Лазещинської сільської Ради на 1971, 1972, 1973 рр., *Поточний архів Ясінянської селищної ради*, на 190 арк.

Рекрутяк, М., 2019а. Сімейний побут та шлюбні відносини виноградівських долинян (за матеріалами етнографічної експедиції 2018 року), *Етніка Карпат: наук. щорічник: ст. та матеріали етнографічних експедицій / упоряд.: В. В. Коцан, П. Ю. Леньо*, Вип. 4, Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, с. 62–72.

Рекрутяк, М., 2019б. Шлюбні відносини гуцулів села Ясіня в 1900 – 1919 роках, *Науковий збірник Закарпатського музею народної архітектури і побуту*, Вип. 7 / упоряд. В. В. Коцан, М. І. Мегела, Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, с. 320–330.

Рекрутяк, М., 2020. Порівняльний аналіз структури сім'ї ясінянських та богданських гуцулів у 70 – 80-ті рр. ХХ ст. (на прикладі сіл Стебний, Луги та Говерла), *Науковий збірник Закарпатського музею народної архітектури і побуту*, Вип. 6 / упоряд. В. В. Коцан, М. І. Мегела, Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, с. 483–501.

Тиводар, М., 2010. *Етнографія Закарпаття: Історико-етнографічний нарис*, Ужгород: Гражда, 416 с.

Фатула, Ю., 2018. «Неси мамці жалість мою...» *Закарпатці у Першій світовій війні*, Ужгород : ТДВ «Патент», 352 с.

ФКЗ «ЗМНАіП» ЗОР ЛМ. (Фонди Комунального закладу «Закарпатський музей народної архітектури і побуту» Закарпатської обласної ради, література і мистецтво). 15756/1707, Рекрутяк М. Я., Матеріали польових етнографічних досліджень, зібраних в селах Богдан, Бреболя, Видричка, Говерла, Луги, Ростоки Рахівського району в 2018 році, Ужгород, на 36 арк.

Шухевич, В., 1999 *Гуцульщина*. В 5 ч. Ч. 3., Верховина: Гуцульщина, 272 с.

References

Arkhiv laboratoriji etnologiji, folklorystyky ta krajeznavstva im. M. P. Tyvodara DVNZ «Uzhghorodskijj nacionalnijj universytet» (ALEFtK), f. 9., op. 3., o. z. 2. Zoshyt z etnografichnojji praktyky Dem'jan Olesi [Archive of laboratory of Ethnology, Folklore and Local History SHEE «Uzhhorod National University» (ALEFLH), f. 9, descript 3, case 2, Notebook with ethnographic practice Damian Olesya], Uzhghorod, 1998, na 65 ark. (in Ukrainian).

ALEFtK, Materialy poljovyykh doslidzhenj Rekrutjaka Mykhajla, zibrani u selakh Chorna Tysa, Lazeshhyna, selyshhi Jasinja Rakhivskogho rajonu Zakarpatskojji oblasti, zoshyt № 1 (25 bereznja–13 kvitnja 2015 r.) [ALEFLH, Materials of field research of Mykhailo Rekrutyak, collected in the villages of Chorna Tysa, Lazeshchyna, Yasinya village, Rakhiv district, Zakarpattia region, notebook № 1 (March 25–April 13, 2015)], Uzhghorod, 2015, na 13 ark. (in Ukrainian).

ALEFtK, f. 9., op. 13., o. z. 13. Materialy poljovyykh doslidzhenj Rekrutjaka Mykhajla, zibrani u selakh Lazeshhyna, Stebnyj, selyshhi Jasinja Rakhivskogho rajonu Zakarpatskojji oblasti, zoshyt № 1 (25 lypnja–28 serpnja 2015 r.) [ALEFLH, f. 9, descript 13, case 13. Materials of field research of Mykhailo Rekrutyak, collected in the villages of Lazeshchyna, Stebny, Yasinya village, Rakhiv district, Zakarpattia region, notebook № 1 (July 25–August 28, 2015)], Uzhghorod, 2015, na 13 ark. (in Ukrainian).

ALEFtK, f. 9., op. 13., o. z. 4. Poljovi materialy studenta istorychnogho fakultetu Bakkaja V. E. Zapysano v s. Jasinja Rakhivskogho rajonu, 1996 rik. Zoshyt 1. [ALEFLH, f. 9., descript 13, case 4, Field materials of the student of historical faculty Bakkay V. Recorded in village of Yasinya, Rakhiv district, 1996. Notebook 1.], na 16 ark. (in Ukrainian).

Ghuculjshhyna, 1987. *Istoryko-etnografichne doslidzhennja* [Hutsulshchyna: An Historical and Ethnographic Essay] / P. Arsenych, M. Bazak, Z. Boltarovych ta in., Kiev: Naukova dumka, 470 s. (in Ukrainian).

Derzhavnyj arkhiv Zakarpatskojji oblasti (DAZO), f. 220., Jasinjansjke rajonne notarsjke upravlinnja, s. Jasinja Rakhivskogho okrughu, Op 1., Spr. 157., Rishennja referatu Ministerstva socialjnoji opiky v misti Uzhghorodi pro vstanovlennja piljgh syrotam i vdovam vijsjkovoslužhbovciv, jaki zagynuly u Pershijj svitovijj vijni [SATR, f. 220, descript. 1, case. 157], na 9 ark. (in Czech).

DAZO, f. R-363., Jasinjskijj siljskijj narodnyj komitet, sela Jasinja, Rakhivskogho okrughu, op.1, spr. 1, Zajavy, vijsjkovi posvidchennja, dovidky siljskogho narodnogho komitetu ta prokhannja simej dobrovoljcv chekhoslovacjkojji armiji pro nadannja jim materialjnoji dopomogy [SATR, f. R-363, descript. 1, case. 1], na 215 ark. (in Czech).

DAZO, f. R-363., Jasinjskijj siljskijj narodnyj komitet, sela Jasinja, Rakhivskogho okrughu, op.1, spr. 2, Zajavy, vijsjkovi posvidchennja, dovidky siljskogho narodnogho komitetu ta prokhannja simej dobrovoljcv chekhoslovacjkojji armiji pro nadannja jim materialjnoji dopomogy [SATR, f. R-363, descript. 1, case. 2], na 103 ark. (in Czech).

Kajndlj, R., 2000. *Ghuculy: jikh zhyttja, zvychaji ta narodni perekazy* [Hutsuls: their lives, customs and folk tales], Chernivci : Molodyj bukovynec, 208 s. (in Ukrainian).

Pipash, V., 2012. *Zakarpatsjka Ghuculjshhyna: istoryko-etnografichnyj narys* [Transcarpathian Hutsulshchyna: An Historical and Ethnographic Essay], Uzhghorod: Vydavnyctvo Olexsandy Gharkushi, 68 s. (in Ukrainian).

Petreckij, P., 1936. *Populjacija Podkarpatskoj Rusy, Podkarpatskaja Rusj za ghody 1919 – 1936* [Population of Subcarpathian Russ 1919 – 1936], Uzhghorod, s. 75–76. (in Ukrainian).

Poghospodarsjka knygha № 1 Lazeshhynskojji siljskojji Rady na 1971, 1972, 1973 rr. [Economic book № 1 of Lazeshchyna village council for 1971, 1972, 1973], *Potochnyj arkhiv Jasinjanskojji selyshhnojji rady*, na 190 ark. (in Ukrainian).

Rekrutjak, M., 2020. Porivnjalnyj analiz struktury sim'ji jasinjanskykh ta boghdanskykh ghuculiv u 70 – 80-ti rr. XX st. (na prykladi sil Stebnyj, Lughy ta Ghoverla) [Comparative analysis of the family structure of Yasinyan and Bogdan Hutsuls in the 70 – 80s of the XX century. (on the example of the villages of Stebny, Luhy and Hoverla)], *Naukovyj zbirnyk Zakarpatskogho muzeju narodnojji arkhitektury i pobutu*, vyp. 6 / uporjad. V. V. Kocan, M. I. Meghela, Uzhghorod: Vydavnyctvo Olexsandy Gharkushi, s. 483–501. (in Ukrainian).

Rekrutjak, M., 2019a. Simejnyj pobut ta shljubni vidnosyny vynohradivskykh dolynjan (za materialamy etnografichnoji ekspedyciji 2018 roku) [Family life and marriage relations Vynohradiv Dolinians (based on ethnographic expedition in 2018)], *Etnika Karpat: nauk. shhoričnyk: st. ta materialy etnografichnykh ekspedycij / uporjad.:* V. V. Kocan, P. Ju. Lenjo, vyp. 4, Uzhghorod: Vydavnyctvo Oleksandry Gharkushi, s. 62–72. (in Ukrainian).

Rekrutjak, M., 2019b. Shljubni vidnosyny ghuculiv sela Jasinja v 1900 – 1919 rokakh [Marital relations of Hutsuls in the village of Yasinia in 1900 – 1919], *Naukovyj zbirnyk Zakarpatskoho muzeju narodnoji arkhitektury i pobutu*, vyp. 7 / uporjad. V. V. Kocan, M. I. Meghela, Uzhghorod: Vydavnyctvo Oleksandry Gharkushi, s. 320–330. (in Ukrainian).

Tyvodar, M., 2010. *Etnografija Zakarpattja: Istoryko-etnografichnyj narys* [Ethnography of Transcarpathia: An Historical and Ethnographic Essay], Uzhghorod: Grazhda, 416 s. (in Ukrainian).

Fatula, Ju., 2018. «Nesy mamci zhalistj moju...» *Zakarpatici u Pershij svitovij vijni* [«Bring my pity to my mother ...» Transcarpathians in the First World War"], Uzhghorod: TDV «Patent», 352 s. (in Ukrainian).

FKZ «ZMNAiP» ZOR LM. (Fondy Komunaljnogho zakladu «Zakarpatskij muzej narodnoji arkhitektury i pobutu» Zakarpatskoho oblasnoji rady, literatura i mystectvo). 15756/1707, Rekrutjak M. Ja., Materialy poljovykh etnografichnykh doslidzenj, zibranykh v selakh Boghdan, Breboja, Vydrychka, Ghoverla, Lughy, Rostoky Rakhivskogho rajonu v 2018 roci [Materials of field ethnographic research collected in the villages of Bogdan, Breboya, Vydrychka, Hoverla, Luh, Rostock of Rakhiv district in 2018], Uzhghorod, na 36 ark. (in Ukrainian).

Shukhevych V., 1999 *Ghuculshhyna* [Hutsulshchyna], V 5 ch. Ch. 3., Verkhovyna: Ghuculshhyna, 272 s. (in Ukrainian).

SUMMARY

FAMILY STRUCTURE AND AVERAGE AGE DIFFERENCE BETWEEN YASINIA HUTSULS SPOUSES IN 20 – 40 YEARS OF THE XXTH CENTURY

Mykhailo Rekrutyak

Postgraduate student of the Department of Archeology, Ethnology and Cultural Studies,
SHEE «Uzhhorod National University»,

Senior Research Fellow, Department of Exposition and Research,

Municipal Institution «Transcarpathian museum of folk architecture and life» of the Transcarpathian Regional Administration, Uzhhorod

Based on the available archival sources and scientific literature, this publication presents a review of the family structure between the spouses of the Yasinia Hutsuls in the 20 – the 40s of the last century. The author considers the quantitative indicators of families with and without children, determines the share of complete, incomplete families and singles, outlines the number of families by generation. He also analyzes his ethnographic data collected in 2015, comparing the data reflected in them and those available from archival documents. Along with this, a family structure comparison and its constituent elements, which are affected by the study, taking data from the previous historical period - the end of the XIXth – the first two decades of the XXth century and 1970 – the 1980s in order to trace the influence of the two world wars on the object of study. Using the mathematical analysis method, the author conducts a study of fluctuations in the average age difference between husband and wife in 20 – 40 years, based primarily on the available archival data from the State Archives of the Transcarpathian region correlating them with the available ethnographic data. The average age difference between married couples, the author follows the books of the household accounting of the village of Stebnyi for the early 1970s in the records of which there is the necessary data on the study period. For comparison, in the chronological context, the indicators of average age difference in the village of Yasinia for the first two decades of the last century are taken. As a result of a detailed analysis of the narratives, the author concludes that the structure of the Yasinia Hutsul family in the Czechoslovak and Hungarian period has undergone significant changes: there was a fracture in the general spread of large families, were trends in the formation of small families, which consisted of a married couple and 3-5 children. At the same time, the First World War slowed down the decline in the average age difference by almost two decades, while the Second World War slowed down by only one. In general, the study of the family structure and marital relations of the Yasinia Hutsuls requires a more significant expansion of the source base, especially the further study of new archival materials, their introduction into scientific circulation.

Keywords: family structure, childhood, the average age difference between husband and wife, family life, marriage relations, Yasinia Hutsuls.

ДОДАТКИ

Тип сімей	Кількість	Тип сімей	Кількість
Однопоколінна	4	Повна	39
Проста	43	Неповна	18
Розширена	9	Одинаки	4
Загалом	56	Загалом	56

Таблиця № 1. Кількість сімей за поколіннями, повних і неповних сімей та одинаків серед ясінянських гуцулів - добровольців Чехословацького корпусу в 1946 році. Розраховано за матеріалами: ДАЗО, ф. Р-363, оп. 1, спр. 1, на 215 арк.; оп. 1, спр. 2, на 103 арк.